

پاکستانی پنجابی فلمی موسیقی لئی جی۔ اے۔ چشتی دیاں خدمات

جویریہ تبسم

پی ایچ ڈی اسکالر (پنجابی)، اورینٹل کالج، پنجاب یونیورسٹی، لاہور

wajeehawaji1745@gmail.com

پروفیسر ڈاکٹر سعادت علی شاہ

انسٹی ٹیوٹ آف پنجابی اینڈ کلچرل سٹڈیز، اورینٹل کالج، پنجاب یونیورسٹی، لاہور

Abstract

Pakistani Punjabi Film music is repleted with composers and music directors. But no one can match level of great composer and music director Baba G.A. Chishti so far. He is considered the pioneer of Punjabi Film Music industry in Pakistan. His services for Pakistani Punjabi music are unforgettable. He had explored great vocalists and singers for Pakistani Punjabi Music like great Noor Jahan, Zubaida Khanam, Saleem Raza, Naseem Begum, Mala Begum, Munir Hussain, Nazir Begum, Masood Rana and Pervaiz Mehdi. He had given the music of all Superhit Pakistani Punjab movies from 1949 to late 80s. In this article, we will throw light on the musical services of Baba Ghulam Ahmad Chishti for Pakistani Punjabi Film industry.

Keywords: Repleted, Music director, G.A. Chishti, Explore, Vocalist, Superhit, Musical Services

پاکستانی پنجابی فلماں دی کامیابی لئی فلمی موسیقی دی اہمیت بوہت اچھی اے۔ پاکستان بنن مگروں فلمی صنعت دودھڑیاں وچ ونڈی گئی۔ فلمی صنعت داوڈا حصہ انڈیا جا کے کم کرن لگ گیا۔ تے فلمی دنیا نال جڑے لوک جنہاں وچ لکھاری، شاعر، صداکار، اداکار، پروڈیوسر، ہدایت کار تے موسیقار شامل سن اوہ فیئر ہندوستان ہی رہن لگ پئے۔ ایہناں دے نال نال فلمی صنعت دے اوہ لوک جیہڑے معاون دے طور تے کم کردے سن اوہ وی دوحصیاں وچ ونڈے گئے۔ پر انڈیا دے شہر جلندھر دے نواحی علاقے ”گوناچور“ وچ 17 اگست 1905ء نوں جنم والے غلام احمد چشتی المعروف جی اے چشتی پاکستانی پنجابی فلماں دے موڈھی موسیقار ثابت ہوئے۔ ایہناں دا پورا ناں غلام احمد چشتی سی۔ والد اک امام مسجد سن۔ بال عمر توں ہی موسیقی دا شوق سی۔ اپنے زمانہ طالب علمی توں ہی نعت خوانی وگے مقصد شوق نال جڑ گئے تے سُر لے دی کھوج وچ لگ گئے۔ دسویں جماعت وچ سن جدوں والد فوت ہوئے تے فیئر کچھ مہینیاں مگروں والدہ وی فوت ہو گئے۔ 17 سال دی عمر وچ محلہ آپاشی وچ ملازم ہو گئے۔ جی اے چشتی نوں لاہور وچ متعارف کروان والے آغا حشر کاشمیری سن۔ آغا حشر کاشمیری نے جی اے چشتی نوں اپنی کسینی وچ 50 روپے ماہانہ اجرت تے ملازمت دتی۔ اوس کمپنی وچ آغا حشر کاشمیری دی سنگت پاروں جی اے چشتی نے موسیقی دی پیشہ ورانہ تربیت حاصل کیتی۔ ایس حوالے نال عقیل عباس جعفری لکھدے نیں:

”وہ لاہور آئے تو برصغیر میں اسٹیج ڈراموں کی ترویج کرنے والے آغا حشر کاشمیری نے بابا چشتی کو بھانپتے ہوئے انہیں موسیقی کی تربیت حاصل کرنے کا موقع ملا۔“ (1)

بابا جی اے چشتی نے جتھے پاکستانی پنجابی فلمی موسیقی لئی خدمات پیش کیتیاں اوہتھے پنجابی موسیقی لئی کئی مشہور گائیک تے گائیکاں نوں وی متعارف کروایا۔ بابا جی اے چشتی نے سبھ توں وڈا کارنامہ دیاے موسیقی نوں نور جہاں وگے ملکہ ترنم گائیک دے کے سرانجام دتا۔

ملکہ ترنم نور جہاں نوں موسیقی دی دنیا وچ لیاؤن واسہراوی بابا جی اے چشتی دے سراے۔ ایس حوالے نال عقیل عباس جعفری لکھدے نیں:

”بابا چشتی نے ہی لاہور میں میڈم نور جہاں کو 1935ء میں ایک اسٹیج ڈرامے میں متعارف کروایا تھا۔ انھوں نے 1936ء میں ”دین دنیا“ کے نام سے بنائی

جانے والی فلم کی موسیقی دے کر اپنے فلمی کیریئر کا آغاز کیا۔“ (2)

غلام احمد چشتی نے کئی مشہور تے سپر ہٹ فلماں لئی موسیقی ترتیب دتی۔ ایہناں فلماں وچ اُردو تے پنجابی فلماں دے تکرے ملدے نیں۔ ایہناں فلماں وچ پھیرے، مندری، لارے، گھبرو، بلو، سسی، پتن، نوکر، ڈلا بھٹی، لخت جگر، ماہی منڈا، مس 56، یکے والی، گمراہ، خیر میل، مٹی دیاں مورتاں، رانی خان، عجب خان، ڈاچی، چن کھناں، ماں پتر، قادرا، چن پتر، بھائی چارہ، رب راکھا، غیرت تے قانون، چن تار تے قاتل تے مفرور شامل نیں۔

بابا چشتی نے میڈم نور جہاں توں اڈجیناں گلوکاراں نوں فلمی صنعت وچ متعارف کروایاے اوہناں بارے ڈانٹی۔ وی وچ اُچ نشتر ہویا: ”بابا چشتی نے جن گلوکاروں کو فلمی صنعت سے متعارف کرایا ان میں ملکہ ترنم نور جہاں، زبیدہ خانم، سلیم رضا، نسیم بیگم، نذیر بیگم، مالا، مسعود انام اور پرویز مہدی کے نام شامل ہیں۔ جبکہ ان کے شاگرد موسیقاروں میں رحمن وراما اور شہرہ آفاق بھارتی موسیقار خیام کے نام سر فہرست ہیں۔“ (3)

بابا چشتی نے لگ بھگ سو توں ودھ فلماں لئی موسیقی ترتیب دتی اے۔ مشہور ویب سائٹ وکی پیڈیا دے مطابق ایہناں وچ پنجابی فلماں دی گنتی 32 اے۔ ایہناں فلماں وچ پھیرے 1949ء، مندری 1949ء، گھبرو 1950ء، لارے 1950ء، بلو 1951ء، دلبر 1951ء، بلبل 1955ء، پتن 1955ء، ماہی منڈا 1956ء، گڈا گڈی 1956ء، مورتی 1956ء، ڈلا بھٹی 1956ء، یکے والی 1957ء، جگا 1958ء، جٹی 1958ء، شیر 1959ء، مٹی دیاں مورتاں 1960ء، رانی خان 1960ء، آبرو 1960ء، عجب خان 1961ء، زرینہ 1962ء، جالو 1962ء، رشتہ 1963ء، میرا ماہی 1964ء، ڈاچی 1964ء، زمیندار 1966ء، راوی پار 1967ء، چن کھنا 1968ء، چن ویر 1969ء، خون پسینہ 1972ء، دھرتی دے لال 1974ء تے ماں صدقے 1974ء شامل نیں۔

بابا چشتی نے جتھے گائیک، گائیکاں، موسیقار تے سازندے متعارف کروائے اوتھے ای مشہور شاعراں تے ادیبیاں دے لکھے کلام نوں اپنیاں دھناں نال امر کیتاے۔ ایس حوالے نال روزنامہ نوائے وقت دے کالم نگار غلام حیدر شیخ لکھدے نیں:

”ہندوستان کے معروف اور مایہ ناز موسیقار خیام بابا چشتی کے شاگرد تھے۔ ان کے فلمی گیتوں کے اعداد و شمار اس بات کی گواہی ہیں کہ ان کے دور کے موسیقار اور نغمہ نگار بابا چشتی کے بغیر اپنے آپ کو نامکمل سمجھتے تھے۔ یہی وجہ ہے کہ بابا چشتی کو موسیقاروں کا موسیقار بھی کہا جاتا ہے۔ نغمہ نگار ہونے کے باوجود اس دور کے مایہ ناز شاعروں ادیبوں کے گیتوں کی دُھنیں بھی بابا چشتی نے ترتیب دیں جن میں احمد راہی، وارث لدھیانوی اور حزیں قادری شامل ہیں۔“ (4)

بابا چشتی نے پنجابی فلمی موسیقی وچ نویاں آوازاں متعارف کروان دے نال اپنی دھناں نال فلمی اداکاراں نوں وی امر کردتاے۔ روزنامہ جنگ لاہور دے شو بزرگ پورٹر سرفراز فرید نیہاش دے مطابق بابا چشتی نے دنیو وچ حیران کن فیصلہ ساز وی سن۔ ایس حوالے نال رپورٹ کردیاں اپنی رپورٹ وچ لکھدے نیں:

”نور جہاں نے جب اداکارہ فردوس پر اپنی پلے بیک نہ کرنے کا اعلان کیا تو بابا چشتی نے رونا لیلیٰ کی آواز میں فلم ذیلدار کا ایک گیت کا ایک گیت ’دودل اک دوچے کو لوں دور ہو گئے‘ ریکارڈ کروایا جو اس قدر سپر ہٹ ہوا کہ گلی کوچوں اور سڑکوں پر اسی گیت کی آواز گونجتی تھی۔ یہ گانا اداکارہ فردوس پر فلما گیا تھا۔ اس نغمے کو سن کر نور جہاں بھی حیرت میں مبتلا ہو گئی تھیں۔ اس مقبول گانے کے ایک لاکھ سے زائد گراموفون ریکارڈ فروخت ہوئے تھے۔“ (5)

بابا چشتی دے فن موسیقی تے پنجابی فلماں دی موسیقی لئی خدمات دی کھوج کردیاں شاہد لطیف ناں دے اک شو بزرگ صحافی دا مضمون ملدا اے جسدے وچ اوہنے بابا چشتی نال جڑیاں یاداں، حیاتی تے فن تے بڑی تفصیل نال معلومات لوکاں تیکر اڑایاں نیں۔ اپنی رپورٹ وچ لکھدیاں اوہدے مطابق:

”بابا چشتی نے فلمی دنیا میں 50 سالوں میں 15 بھارتی اور تقریباً ڈھائی سو پاکستانی فلموں میں موسیقی ترتیب دی۔ انہوں نے تمام عمر ’’تعلقات عامہ‘‘ سے کام نہیں لیا۔ کبھی کسی فلمی گروہ بندی کا حصہ نہیں بنے۔ انہوں نے وقت کو دیکھتے ہوئے موسیقی کے انداز کو بھی بہت بدلا۔“ (6)

موسیقار تے گیت نگار بابا چشتی دے اُستاداں بارے کھوج کردیاں ایہ گل سائمنے آؤندی اے کہ جی اے چشتی ہوراں سبھ توں پہلاں موسیقار بیتا رام دی شاگردی وچ موسیقی دی باقاعدہ تے پیشہ ورانہ تعلیم حاصل کیتی۔ فیلاہور وچ موسیقار عاشق علی خان کول وی تعلیم لئی۔ عاشق علی خان دے ذریعے ہی

آغا شکر کشمیری نال ملاقات ہوئی تے اوہناں دے اسٹیج ڈرامیاں دی موسیقی بنان والے گروپ وچ شامل ہوئے۔ ایس توں مگروں لاہور دی اک گراموفون کمپنی وچ مشہور موسیقار اُستاد جھنڈے خان دے معاون دے طور تے کم کیتا۔ تے فیر ایہ توں ای پاکستانی فلمی موسیقی دا پندھ شروع کیتا۔

باباجی اے چشتی نے پاکستان بنن توں پہلاں 1936ء وچ فلم دین دنیا لئی موسیقی بنائی۔ 1949ء وچ بابا چشتی پاکستان آگیا۔ ایہھے ایسے سال تین فلماں 1- سچائی، 2- مندری تے 3- پھیرے دی موسیقی ترتیب دتی۔ ایہناں وچ فلم پھیرے پُربھٹ ثابت ہوئی۔ جیہدی وجا توں باباجی اے چشتی نوں بوہت شہرت ملی۔ ایس فلم دے چھ گانے اک دن وچ لکھے فیر موسیقی ترتیب دتی تے اوہنے دن ایہہ گانے ریکارڈ وی کیتے گئے۔ انج ایہہ پاکستانی فلمی صنعت وچ اک ریکارڈ اے۔

فلم پھیرے دے مشہور گیتاں وچ 1- مینوں رب دی سوں تے 2- کی کیتا تقدیرے، شامل نیں۔ پہلا گیت ”مینوں رب دی سوں تیرے نال پیار ہو گیا وے چناں سچی جی“ منور سلطانہ نے گایا تے ایس لازوال گیت دی دُھن باباجی اے چشتی نے بنائی۔ دو جا گیت ”کی کیتا تقدیرے کیوں رول دتے دوہیرے“ وی منور سلطانہ نے گایا۔ ایس گانے دی دُھن وی باباجی اے چشتی نے بنائی۔ ایہ فلم 1949ء وچ بنی تے 1950ء وچ ریلیز ہوئی۔

پاکستانی پنجابی فلم پتن 1955ء وچ بنی۔ ایس فلم دا مشہور گیت ”جھڈ جانویں چناں بانہہ پھڑکے“ زبیدہ خانم نے گایا۔ ایس گانے دی موسیقی وی باباجی اے چشتی نے ترتیب دتی۔ فیر ایسے فلم دا اک ہور گیت ”سدا سجر اپیار“ حزین قادری نے لکھیا۔ زبیدہ خانم تے عنایت حسین بھٹی نے گایا جہد کہ ایس گانے دی موسیقی باباجی اے چشتی نے ترتیب دتی۔

1956ء وچ بنن والی فلم ”ڈلا بھٹی“ دی موسیقی وی جی اے چشتی نے بنائی۔ ایس فلم وچ اک مزاحیہ گانا وی شامل سی۔ ”نی گڈی اے نار بیڑا اے تہو اے ناڈیرا اے“ ایس فلم دا مشہور زمانہ گانا ”واسطہ ای رب دا توں جاویں وے کبوتر“ دی دُھن باباجی اے چشتی نے بنائی۔ ایس گانے نوں منور سلطانہ نے گایا۔ ایہ گانا فلمی ادکارہ صبیحہ خانم تے فلما یا گیا سی۔

1958ء وچ پنجابی فلم ”جی“ لئی وی موسیقار باباجی اے چشتی ہوری سن۔ ایہدا مشہور گانا ”چٹے دندتے گلابی تیرا ہاسا“ عنایت حسین بھٹی، منیر حسین، زبیدہ خانم تے ساتھیوں نے گورس وچ گایا۔ ایہ گانوں احمد راہی نے لکھیا جہد کہ موسیقار جی اے چشتی سن۔

1964ء وچ پنجابی فلم ”ڈاچی“ بنائی گئی۔ ایس فلم دی موسیقی جی اے چشتی ہوراں نے بنائی۔ ایس فلم دا مشہور گیت ”ناتگے والا خیر منگدا“ حزین قادری نے لکھیا، مسعود رانا نے گایا تے موسیقار سن جی اے چشتی ہوری۔ ایہ گانا فلمسٹار سدھرتے فلما یا گیا سی۔

1968ء وچ مشہور زمانہ فلم چن کھنابی۔ ایس دا مشہور گانا ”اوچن میرے کھنا“ اے تیکر زبان زد عام اے۔ ایہ گانا عنایت حسین بھٹی ہوراں لکھیا تے گایا سی۔ جہد کہ ایس گانے دی طرز وی باباجی اے چشتی نے بنائی سی۔

پنجابی فلم ”یر دیس پنجاب دے“ 1971ء وچ بنائی گئی۔ ایہ فلم اقبال کشمیری دی ہدایت کاری وچ بنی۔ ایس فلم وچ اقبال حسین یوسف خان تے صبیحہ خانم نے اداکاری کیتی۔ ایس فلم دے گانیاں دے موسیقار وی باباجی اے چشتی ہوری سن۔ گیت نگاراں وچ وارث لدھیانوی تے عابد شجاع شامل سن۔ ایہدے مشہور گیت ”کنیاں دناں توں سوچ رہی ساں“ تے ”اساں تیری دید بناں ر جھنا سنیں“ میڈم نور جہاں نے گائے۔ ایسے فلم دا اک ہور گیت ”ویکھنے نے کئے زہری سپ رنگ دے“ گلوکارہ مالانے گایا۔ ایس گانے دی موسیقی وی جی اے چشتی نے ترتیب دتی۔

پاکستانی پنجابی فلمی موسیقار نے پنجابی زبان دے مہان شاعر میاں محمد بخش دے فوک کلام ”دشمن مرے تے خوشی نہ کرے“ دی دُھن فلم ”عشق دیوانہ“ لئی بنائی۔ ایہ عنایت حسین بھٹی نے گایا سی۔ ایسے فلم وچ فردوس تے عنایت حسین بھٹی تے فلما یا ہو گیا گیت ”وے اک واری فیر کہویں“ دی موسیقی وی جی اے چشتی نے ترتیب دتی۔ ایہ گیت مالا بیگم تے عنایت حسین بھٹی نے گایا سی۔ ایس فلم دا اک ہور گیت ”ظالماں پراں پراں ناہو“ میڈم نور جہاں نے گایا۔ ایہ گانا فلمسٹار عالیہ تے فلما یا گیا سی۔ ایس گانے دی دُھن وی جی اے چشتی نے بنائی سی۔

فلم زبیدار 1972ء وچ ریلیز ہوئی۔ ایہدا مشہور زمانہ گانا ”دودل اک دوچے کولوں دُور ہو گئے“ رونا لیلی نے گایا۔ ایہدی طرز وی جی اے چشتی نے بنائی سی۔ ایہ گانا 1973ء وچ فلم ”چن تارا“ دا مشہور گیت ”تک چن بیجا جانا ای“ میڈم نور جہاں تے پرویز مہدی نے حبیب تے فردوس تے فلما یا گیا۔ جی اے چشتی دی ترتیب دتی ہوئی موسیقی وچ گانے امر کیتا۔

1974ء وچ بنی والی فلم دھرتی دے لال دی موسیقی وی جی اے چشتی نے بنائی۔ ایس فلم دے گانیاں وچ ”تیس چھڑنی ہانہہ ریشم ورگی“، ”دھرتی ساہڈی بھاگاں والی“، ”چیتے رہوے گا ہمیشہ تیرا پیار“، ”ناآباد لدا لدا اھیاں ترس گنیاں“، ”سک مل کے تے ڈنگا چیر کڈھ کے“ تے ”ہو جی رکھ چن کھنا“ شامل نیں۔ ایہناں گیتاں نوں حزین قادری، وارث لدھیانوی تے عنایت حسین بھٹی نے لکھیا تے گائون والیاں وچ شوکت علی، عنایت حسین بھٹی، مالا بیگم، تصور خانم تے نور جہاں ورگے وڈے وڈے گائیک شامل سن۔

باباجی اے چشتی دیاں پنجابی فلمی موسیقی لئی خدمات اُتے اخباراں، ٹی وی تے ریڈیو تے کئی لکھتاں چھپیاں تے نشر ہوئیاں۔ ایہناں وچ جی اے چشتی دی حیاتی، فن تے فکر بارے تفصیل نال دیا گیا۔ ریڈیو پاکستان لاہور دی پروڈکشن ٹیم نے باباجی اے چشتی دے حوالے نال اک غنائیہ فیچر 27 دسمبر 2017ء نوں اپنی سرکاری ویب سائٹ تے اپ لوڈ کیتا۔ ایہ فیچر ماسٹر غلام حیدر خان ہوراس لکھیا۔ صداکاری طیبہ خانم (مرحومہ) نے کیتی۔ ایسا پروڈیو سر سید شاہ رخ فخر سی تے ایہہ پیش کش ریڈیو پاکستان لاہور دی سی۔ ایس غنائیہ فیچر دا دورانیہ 23 منٹ تے 32 سیکنڈ سی۔ ایس فیچر وچ ماسٹر غلام حیدر لکھدا اے کہ:

”فلمی موسیقی میں جی اے چشتی ایک عظیم کمپوزر کا نام ہے۔ جنہوں نے اپنے فلمی کیریئر میں 250 فلموں کی موسیقی مرتب کی اور 2 ہزار سے زائد گھنٹوں کو تخلیق کیا۔ وہ ماسٹر غلام حیدر، رفیق غزنوی اور شمیم سندر جیسے مایہ ناز موسیقاروں کے ہم عصر تھے۔ وہ موسیقی میں ایک سنگ میل کی حیثیت رکھتے تھے۔ خاص طور پر پنجابی فلمی موسیقی کیلئے انھوں نے بے شمار خدمات سرانجام دیں اور پنجابی فلمی گیتوں کا بہت بڑا ذخیرہ چھوڑا۔“ (7)

موسیقار تے گیت نگار بابا غلام احمد چشتی نوں اوہناں دیاں عظیم فلمی موسیقائی خدمات وچ دے ویلے وچ 1982ء وچ سبھ توں وڈا فلمی ایوارڈ ”نگار پبلک فلم ایوارڈ“ دتا گیا۔

بابا غلام احمد چشتی المعروف باباجی اے چشتی دے فن تے فن موسیقائی دی خدمات نوں ماننا دیندیاں ہوئیاں 14 اگست 1989ء نوں اوس ویلے دے صدر پاکستان غلام اسحاق خان نے اوہناں نوں سرکاری اعزاز ”تمغہ حسن کارکردگی“ نال نوازا۔ ایس حوالے نال تاریخ پاکستان ڈاٹ کام نے انج لکھیا اے کہ:

”حکومت پاکستان نے باباجی اے چشتی کو 14 اگست 1989ء کو صدارتی تمغہ برائے حسن کارکردگی سے نوازا۔“ (8)

1936ء توں فلمی موسیقی نوں اپنی چند جان دین والا مہمان موسیقار نغمہ نگار باباجی اے چشتی 89 ورہیاں دی حیاتی گزار کے 25 دسمبر 1994ء نوں لاہور وچ دل دا دورہ پین نال پورا ہو گیا۔ پاکستانی پنجابی فلماں نوں موسیقی دیاں نویاں راہواں دا پانڈھی بناؤن والا بابا غلام احمد چشتی آج وی سوہڈیوال ملتان روڈ لاہور دے قبرستان وچ ابدی نیندر ستایا اے۔

حوالہ جات

- 1- عقیل عباس جعفری، ”پاکستان کرو نیکل“، فضل سوز، کراچی، 2010ء، ص: 755۔
- 2- اوتی۔
- 3- ”موسیقار جی اے چشتی کی 20 ویں برسی“، ڈان نیوز ٹی وی، پاکستان، 25 دسمبر 2014۔
- 4- غلام حیدر شیخ، کالم، ”برجستہ“، باباجی اے چشتی کی یادیں، روزنامہ نوائے وقت، لاہور، 24 دسمبر، 2024ء۔
- 5- سرفراز فرید نیپاش، ”فن و فنکار“، روزنامہ جنگ، لاہور، 21 جنوری، 2020ء۔
- 6- شاہد لطیف، ایک دن میں چھ گیت تیار کرنے والے موسیقار باباجی اے چشتی، ”رسالہ ہم سب، لاہور، 09 فروری، 2020ء۔
- 7- غلام حیدر، ماسٹر، ”باباجی اے چشتی ریڈیو غنائیہ فیچر“، ریڈیو پاکستان، لاہور، 27 دسمبر، 2017ء۔
8. <http://tareekpakistan.com>

References

1. Aqeel Abbas Jafari, "Pakistan Chronicle", Fazli Sons, Karachi, 2010, Pg-755.

2. As above
3. "Mosiqaar G.A. Chishti Ki 20vin Barsi", Dawn News TV, Pakistan, 25 December, 2014.
4. Ghulam Haider Sheikh, "Column Barjista", Baba G.A. Chishti Ki Yadaid, Roznama Nawa-e-Waqt, Lahore, 24 December, 2024.
5. Sarfraz Farid Nehash, "Fan Aur Fankar", Roznama Jung, Lahore, 21 January, 2020.
6. Shahid Latif, "Aik Din Main Chai Geet Tyar Karne Walai Musiqaar Baba G.A. Chishti", Risala Hum Sab, Lahore, 09 Feb, 2020.
7. Ghulam Haider, Master, "Baba G.A. Chishti Radio Ghanaya Feature", Radio Pakistan, Lahore, 27 December, 2017.
8. <http://tareekepakistan.com>

